

1.3. Вплив економічної кризи на збалансований розвиток¹

Новий порядок денний зі сталого розвитку та 17 Цілей сталого розвитку, які прийняті у 2015 році в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, поставили перед Україною широке коло нових завдань, виконання яких дозволить забезпечити державі необхідні основи для розбудови усіх сфер її життя відповідно до викликів. Цілі сталого розвитку, яких на сьогодні дотримуються всі країни світу, встановлюють власні показники. Основними законодавчими актами з питань збалансованого розвитку є: Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»², Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом³. Базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку в Україні⁴ на 2016-2030 представлені у вересні 2017 року Урядом України з урахуванням специфіки національного розвитку. Як досягти збалансованого розвитку в умовах періодичних криз?

Нині внутрішня криза в Україні, спричинена неефективним державним управлінням з 2019 р, пов'язана зі світовою кризою, що виникла через пандемію COVID-19 на початку 2020 р. За оптимістичними прогнозами Національного банку⁵ Україну очікує інфляція 5-6% у 2020-2022 рр. та поживлення економіки після завершення карантину. За підсумками року споживчі ціни зростуть на 6%. Унаслідок карантинних обмежень для подолання пандемії та глобальної кризи українська економіка скоротиться на 5,0% у 2020 році та відновить зростання на рівні близько 4% у наступні роки.

---

¹ Автори підрозділу: *Малиш Н.А.*, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м. Київ, Україна); *Миколайчук М.М.*, Одеський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України (Україна)

² Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 р., Р.З. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 27.04.2020).

³ Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 23.12.2014 р. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344 (дата звернення: 27.04.2020).

⁴ Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 27.04.2020).

⁵ Щоквартальний інфляційний звіт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-20-22-rr-ta-pojvavlennya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantinu> (дата звернення: 5.05.2020).

«Найбільшого потрясіння українська економіка зазнає у II кварталі 2020 року. За прогнозом НБУ, у квітні-червні економіка скоротиться на 11% в річному вимірі, рівень безробіття зросте до близько 12% у сезонно скоригованому вимірі, а зростання зарплат призупиниться».

Із запровадженням карантину банківські установи почали згортати програми кредитування, зокрема, на придбання житла та автомобілів. Недержавні підприємства почали скорочувати працівників або переводити їх на неповний робочий день, зменшувати оплату праці, відправляти працівників у відпустки за власний рахунок.

Економічні кризи, механізми антикризового управління висвітлювали науковці: В. Голян (ресурсні проблеми економічної кризи в Україні); І. Топій та І. Кондрат (теоретичний підхід до трактування поняття «криза» та виокремлення притаманних їй особливостей); І.Топішко (економічна криза як відображення кризи економічної теорії та економічної політики); Ю. Мацієвський (достатні та необхідні умови кризи, понятійний аналіз кризи та суміжних явищ: стабільність, конфлікт і розпад); О.Шаров (криза парадигми світової економічної системи, монетарні та валютні війни як інструмент економічної політики, антикризові технології в муніципальному менеджменті), О.Птахіна (технології етапи, механізми методи аналізу антикризового управління), І. Кульчій (методи аналізу криз, стратегічні цілі, завдання антикризового управління тощо, роль інформації в діагностиці криз), Т. Попович (стратегічний підхід до антикризового управління, механізм розроблення антикризової стратегії для органів державного управління).

Професор Інституту економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України В. Голян¹ наголошує, що періодичні кризи в Україні пов'язані з домінуванням в структурі експорту сировинних ресурсів та продуктів її переробки, а також сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю, які «супроводжуються виснажливим та марнотратним природокористуванням в середині країни і відсутністю достатніх фінансових

---

¹ Голян В. А. Економічна криза в Україні: феномен "голландської хвороби" та рецидив «ресурсного прокляття». *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 4-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2016_7_3 (дата звернення: 28.04.2020).

можливостей внаслідок перерозподілу природно-ресурсної ренти на користь корпоративних структур». Збільшенням питомої ваги сільськогосподарської продукції у структурі експорту, сировинна спрямованість національної економіки, монополізація аграрних ринків агрохолдингами не сприяють збалансованому розвитку країни.

Науковці Національного університету «Львівська політехніка» І.Топій та І.Кондрат¹ проаналізували різні підходи до визначення поняття «криза», як то: порушення рівноваги, підхід розвитку, випадковий характер, комплексний підхід та зазначили, що об'єктивна ідентифікація причин та типу кризи є умовою для ефективного антикризового управління.

І.Топішко², науковець Національного університету «Острозька академія» наголошує, що з 1990-х років в економічній науці домінували догмати та міфи ліберальної економічної доктрини, а саме, положення, що трактуються представниками лібералізму як беззаперечні: «теза щодо необхідності обмеження державного втручання в процеси функціонування економічної системи; положення про те, що конкуренція спрямовує економічну систему до встановлення рівноваги; абсолютизація принципу максимізації прибутку як головної мети діяльності підприємств» тощо. Автор зазначає, що для України потрібна нова стратегія, яка б усувала величезну диференціацію в доходах населення, визначала нові підходи до відносин власності, переходила до політики поміркованого протекціонізму та нової соціально-економічної моделі розвитку.

Достатні та необхідні умови кризи визначає науковець Ю.Мацієвський. В основу дослідження він бере понятійний аналіз кризи та суміжних явищ, таких, як стабільність, конфлікт і розпад³.

---

¹ Топій І., Кондрат І. Теоретичний підхід до трактування поняття «криза» та виокремлення притаманних їй особливостей. *Економічний простір*, 2013. № 71, с. 84-91.

² Топішко І. І. Економічна криза як відображення кризи економічної теорії та економічної політики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Економіка. 2012. Вип. 20. С. 31-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_20_9 (дата звернення: 28.04.2020).

³ Мацієвський Ю. Деякі аспекти вивчення феномена кризи у політичних дослідженнях. *Політичний менеджмент*. 2008. № 6. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59874/02-Matsievskiy.pdf?sequence=1> (дата звернення: 29.04.2020).

Він зазначає, що маємо визначити об'єкт, який зазнав кризи, а потім визначити, як цей об'єкт опинився у стані кризи; нестабільність певного об'єкта автоматично не означає його кризи. «Неефективність дій політичного керівництва у нестабільній ситуації є необхідною умовою кризи. Це вказує на те, що криза може бути визначена не за фактом, а за наслідками. Якщо ж політичне керівництво знаходить у собі сили і здатність приймати ефективні рішення у нестабільній ситуації, то криза може бути подолана».

Професор О. Шаров¹, аналізуючи монетарні аспекти, наслідки світової економічної кризи 2008-2009 рр. акцентує увагу на тому, що світова економіка продовжує знаходитися у глобальній кризі. Криза, як явище є процесом неминучим та викликана вона проблемами, що походять із фінансового сектору. Автор стверджує, що державне втручання в економічні процеси повинно бути якісним, спрямованим не на протидію об'єктивним змінам, на підтримку паростків нових галузей та професій. «Державна підтримка має забезпечувати кількісне та якісне зростання продуктивності праці на основі інноваційних технологій». Нарощування державних боргів в США та деяких країнах ЄС, скоріш за все, зазначає науковець, є наслідком як безвідповідальної політики урядів, так й відображенням об'єктивних вимог сучасної економіки, яка ґрунтується на всебічному розвитку кредиту.

У наукових та науково-методичних працях висвітлюються питання антикризового управління, розглядаються технології, досвід зарубіжних країн, етапи, механізми антикризового управління, методи аналізу кризових явищ, показники ефективності антикризового управління. О. Птахіна та інші науковці² у підготовленому посібнику визначають, що, через загострення кризи в Україні виникає потреба в ефективному антикризовому управлінні. Автори досліджують кризові явища в системі державного управління,

---

¹ Шаров О. М. Криза парадигми світової економічної системи (грошово-валютні аспекти). *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 1-2(1). С. 49-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_1-2\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_1-2(1)_16) (дата звернення: 30.04.2020).

² Навчально-методичний посібник для самостійної роботи магістрів спеціальності: 074 «Публічне управління та адміністрування» / уклад. Птахіна О.М. ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Старобільськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – 164 с. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2251/1/ptakhina.pdf>. (дата звернення: 7.05.2020).

елементи економічної безпеки держави та регіонів, зазначають важливу роль інновацій та інвестицій як елементів стратегічного управління в антикризовому управлінні державою. Завдання держави – аналізувати взаємозв'язок між масштабами і швидкістю перетворень та виникненням небезпечних тенденцій, що загрожують соціальній стабільності та безпеці.

У навчальному посібнику І. Кульчій¹ досліджено сутність антикризового управління, системні кризи в публічному управлінні, методи аналізу кризових явищ, стратегічні цілі й завдання антикризового управління, визначено роль інформації в діагностиці криз.

У праці науковців Тернопільського національного економічного університету, зокрема, Т. Попович² висвітлено значення стратегії та тактики в антикризовому управлінні, досліджено систему чинників, які впливають на процес формування антикризової стратегії та тактики в органах влади: зовнішнього середовища, взаємодії, організаційні чинники. Зокрема, зазначено, що стратегія в антикризовому управлінні розрізняється за видами криз, а в практиці використовуються такі види стратегій антикризового розвитку: «попередження», «протидія», «стабілізація», «вичікування», «ризик».

Правові та управлінські аспекти збалансованого розвитку на рівні держави та регіонів, механізми реалізації державної політики досліджували українські науковці: М. Вишиванюк³ (методичні та концептуальні підходи, механізми державного управління регіональним розвитком, формування стратегії сталого розвитку регіонів, застосування досвіду ЄС в стратегічному плануванні); Г. Марушевський⁴ (інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком, етичні аспекти концепції збалансованого розвитку,

---

¹ Кульчій І.О. Антикризове управління: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2016. 120 с. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/1205>. (дата звернення: 7.05.2020).

² Попович Т.М. Стратегія та тактика антикризового управління. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Стратегічне управління». Розділ 3 / укл. Толуб'як В.С., Королюк Ю.Г., Дудкіна О.П., Попович Т.М. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 213 с. (дата звернення: 8.05.2020).

³ Вишиванюк М. В. Механізми державного управління сталим розвитком регіонів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 3. URL: <http://www.dy-pauka.com.ua/?op=1&z=473> (дата звернення: 1.05.2020).

⁴ Марушевський Г. Б. Інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 14-23.

інтеграція положень конвенцій Ріо в політику розвитку України); О. Надоша¹ (вплив сталого розвитку на систему державного управління, управління ризиками в умовах сталого інноваційного розвитку, особливості діагностики ефективності державного управління розвитком територій); Д. Тарасенко² (соціальний ресурс сталого розвитку, особливості взаємодії між компонентами сталого розвитку в практиці програмування регіонального соціально-економічного розвитку, місцеві особливості та перспективи на прикладі розвитку міста Маріуполя); В. Толуб'як³ (роль фінансового потенціалу у забезпеченні сталого розвитку країни, стратегічне управління на центральному і місцевому рівнях).

Незважаючи на певну зацікавленість проблематикою економічних криз та заходах антикризового управління в економіці України, наукові дослідження в умовах нових викликів потребують додаткових міркувань та пошуку ефективних рішень.

Метою дослідження є аналіз чинників, що впливають на збалансований розвиток та визначення основних тенденцій та шляхів зменшення впливу економічної кризи, зокрема через вплив COVID-19 на національну економіку.

Макроекономічні показники.

Збалансований розвиток країни ґрунтується на такій важливій складовій, як економічний розвиток. Економіці притаманна циклічність зі спаданнями та зростаннями та періодичними кризами. Короткострокові, середньострокові та довгострокові цикли мають свої особливості та різну тривалість у кожній країні. Економічне зростання відображають економічні показники. Основним показником, що вимірює обсяг виробництва в економіці є валовий внутрішній продукт (ВВП) – ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, які вироблені в країні за певний період часу. Показниками результативності національної економіки є обсяги виробництва: в цілому (ВВП), окремими сферами діяльності (промисловість, аграрна

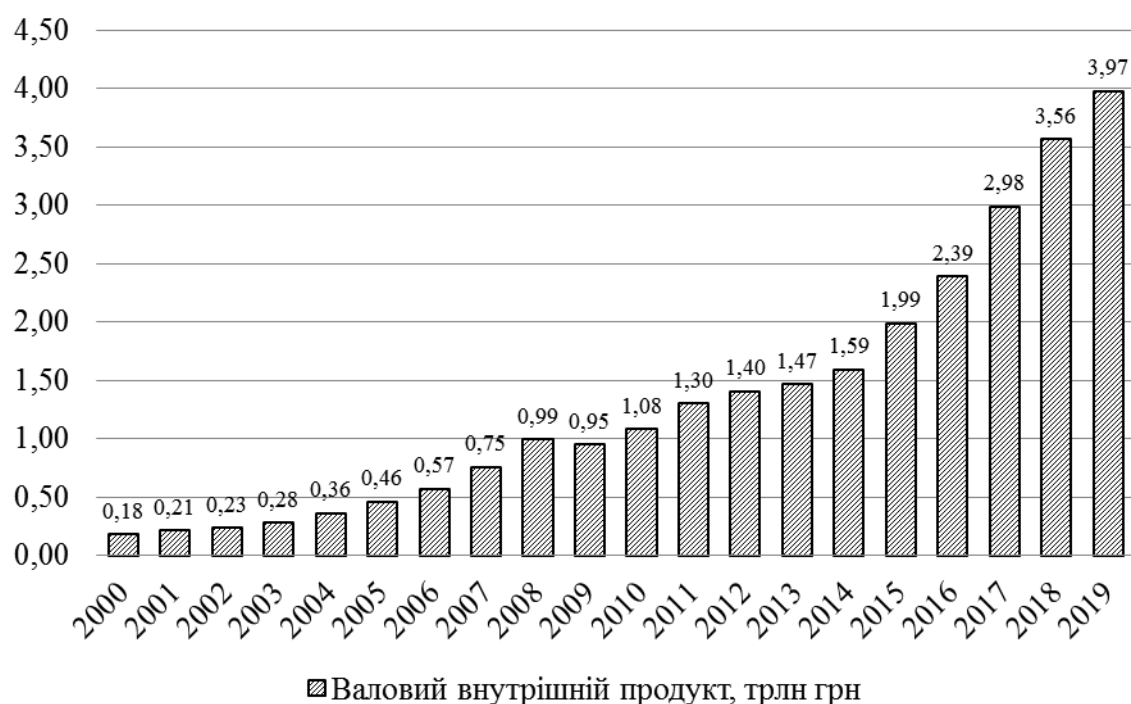
¹ Надоша О. В. Вплив сталого розвитку на систему державного управління. *Економіка та держава*. 2012. № 1. С. 108-110.

² Тарасенко Д. Ресурси і сталий розвиток в Україні: місцеві особливості та перспективи. *СХІД*. 2016. № 5 (145) вересень-жовтень. С. 33-37.

³ Толуб'як В. С. Роль фінансового потенціалу у забезпеченні сталого розвитку країни. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 5. URL: http://www.dy-pauka.com.ua/pdf/5_2018/4.pdf (дата звернення: 1.05.2020).

сфера, будівництво), з розрахунку на одну особу (ВВП на одну особу), окремих агрегованих величин (доходи та витрати населення, інвестиції в основний капітал, прямі іноземні інвестиції).

За 20 років обсяг ВВП України зростав у довгостроковому періоді та мав декілька періодів спадання¹. Падіння у 2009 році спричинене Світовою фінансово-економічною кризою. Спад у першій половині 2014 року пов'язаний з російсько-українською війною на Сході України (рис. 1), адже значна кількість ресурсів спрямовувалась на забезпечення армії для захисту держави від зовнішнього ворога.

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт України, 2010-2019 рр., трлн грн²

Нова економічна криза в Україні розпочалась у 2019 році після приходу до влади нових «нетипових політиків» з відсутнім стратегічним баченням майбутнього держави, неефективним менеджментом у владних структурах. На початку 2020 року внутрішню кризу поглибила глобальна криза, що пов'язана з пандемією коронавірусної хвороби у світі.

Показником добробуту населення вважається ВВП з розрахунку на одну особу. Якщо порівняти показники ВВП на одну особу деяких

¹ Державна служба статистики України. Валовий внутрішній продукт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vvp_rik90-18.xlsx (дата звернення: 3.05.2020).

² Джерело: Державна служба статистики України. Національні рахунки.

країн світу за даними Світового банку¹ (табл. 1) у 2018 р., то ВВП країни-лідера Монако у 60 разів перевищує аналогічний показник України, Польщі – у понад 5 разів, Білорусь має удвічі більший показник ВВП на одну особу ніж в Україні. Загалом ми посідає 151 місце за цим показником серед 212 країн світу. Для країн ЄС у середньому показник ВВП на одну особу у 2018 році становив 35,6 тис дол.

Таблиця 1. – Показники ВВП на одну особу країн світу, дол США, 2018 р.

Країна	ВВП на одну особу, тис дол США	Відношення показників
Монако	185,743	60,01
Швейцарія	82,797	26,75
Данія	61,350	19,82
Німеччина	47,603	15,38
Португалія	23,408	7,56
Польща	15,421	4,98
Казахстан	9,813	3,17
Білорусь	6,289	2,03
Грузія	4,717	1,52
Україна	3,095	1

Індикатором національної економіки є також показник споживчої інфляції (індекс споживчих цін). Індекси споживчих цін у 2000-2019 рр. (за рік, до грудня попереднього року) за період 20 років² (табл. 2) коливались від 99,8% у 2002 р. до 143,3% у 2005 р. З 2014 р. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. Тобто інфляція мала помірний та галопуючий темпи.

¹ World Bank national accounts data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?view=chart> (дата звернення: 3.05.2020).

² Державна служба статистики України. Індекси споживчих цін. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/eau/eau_u/osp_rik_10-19u.xls (дата звернення: 3.05.2020).

Таблиця 2 – Індекси споживчих цін у 2000-2019 рр.¹

Роки	За рік, до грудня попереднього року, %	Роки	За рік, до грудня попереднього року, %
2000	125,8	2010	109,1
2001	106,1	2011	104,6
2002	99,4	2012	99,8
2003	108,2	2013	100,5
2004	112,3	2014	124,9
2005	110,3	2015	143,3
2006	111,6	2016	112,4
2007	116,6	2017	113,7
2008	122,3	2018	109,8
2009	112,3	2019	104,1

У перші тижні запровадження карантину в Україні у березні 2020 р. відбулись значні коливання цін на товари та послуги. Зростання попиту у другій половині березня на деякі продукти харчування та товари особистого догляду вплинуло березневе послаблення гривні. Зменшення попиту відбулось на початку квітня, темпи зростання цін сповільнилися.

Показники рівнів безробіття населення (за методологією МОП) за двадцять років були у межах (табл. 3): 7,4% (2006 р.) та 12,4% (2000 р.). За крайні 10 років, з 2010 р. по 2019 р. показники безробіття населення працездатного віку (у % до робочої сили) коливались у межах 2%: 7,8% (2013 р.) та 9,9% (2017 р.). З 2014 р. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Для української економіки перекази працівників-мігрантів мають вагомому частку в обсязі ВВП. За попередніми оцінками Національного банку у 2019 році обсяг приватних переказів (офіційними та неформальними каналами) становив: в Україну з-за кордону – майже 12 млрд дол. США у еквіваленті; з України за кордон – майже 0,6 млрд дол. США у еквіваленті. У розрізі країн обсяг переказів, здійснений через системи

¹ Джерело: Державна служба статистики України. Індекси споживчих цін.

переказу коштів, розподілився таким чином: в Україну: із США – 18%; з Ізраїлю – 14 %; з Італії – 9 %; з України: до Росії – 31%; до Грузії – 11%; до Азербайджану – 6%. Найбільші обсяги транскордонних переказів здійснено з використанням систем переказу коштів – резидентів США: 93% – в Україну та 96 % – з України. Упродовж 2019 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, майже у шість разів перевищує суму коштів, відправлених за її межі.

Таблиця 3 – Безробітне населення працездатного віку (за методологією МОП), 2000-2019 рр.¹

Роки	У середньому, тис.осіб	У % до робочої сили	Роки	У середньому, тис.осіб	У % до робочої сили
2000	2630,0	12,4	2010	1 712,5	8,9
2001	2440,3	11,7	2011	1 660,9	8,7
2002	2128,6	10,3	2012	1 589,2	8,2
2003	1994,0	9,7	2013	1 510,3	7,8
2004	1888,2	9,2	2014	1 847,1	9,7
2005	1595,2	7,8	2015	1 654,0	9,5
2006	1513,7	7,4	2016	1 677,5	9,7
2007	1416,7	6,9	2017	1 697,3	9,9
2008	1424,0	6,9	2018	1 577,6	9,1
2009	1956,6	9,6	2019	1 486,9	8,6

Світова криза 2020 призвела до закриття кордонів багатьма країнами та зниження економічної активності у світі. Експерти зазначили, що упродовж карантину в Україну повернулися близько 10% заробітчан. Однак, переважна більшість планує повернутись до попередніх місць роботи за кордоном після відновлення роботи консульств 5.05.2020 р. Швидше за все, доходи працівників-мігрантів знизяться

¹ Джерело: Державна служба статистики України. Основні показники ринку праці.

через кризові явища в економіках цих країн, однак, сума доходів за кордоном значно перевищує низькі заробітні плати в Україні. З огляду на це Національний банк переглянув прогноз обсягу переказів трудових мігрантів в Україну на 2020 р. з 12,5 до 10 млрд дол. США.

Світовий банк прогнозує, що глобальні грошові перекази різко зменшаться приблизно на 20 відсотків у 2020 році через економічну кризу, спричинену пандемією COVID-19 та закриттям країн для вільного переміщення робочої сили¹, оскільки зменшується заробітна плата та зайнятість робітників-мігрантів.

В умовах карантину українські компанії перейшли на дистанційний режим роботи, однак, через тривалий карантин та погіршенням економічних очікувань, приватні фірми вже почали скорочувати працівників. За оцінкою НБУ, запровадження карантину, що припало на другу половину березня, не мало значного впливу на рівень безробіття в I кварталі. Натомість у II кварталі рівень безробіття зростає до близько 12% у сезонно скоригованому вимірі².

Світова економіка та Covid-19.

Представники найпотужніших світових банків заявили, що через пандемію коронавірусу світова економіка втратить понад 5 трлн дол протягом наступних двох років³, що перевищує річний обсяг виробництва Японії. Порівнюючи кризу через пандемію зі світовою економічною кризою минулого століття 1929-33 рр., експерти зазначають, що навіть при безпрецедентному рівні грошових та фіскальних стимулів ВВП може досягти докризової тенденції до 2022 року. Економісти оцінили втрачену продукцію на рівні 5,5 трлн доларів або майже 8% ВВП до кінця наступного 2021 року. Міжнародна організація праці заявила, що понад 1 мільярд робітників можуть отримати зменшену зарплату або втратити роботу. СОТ заявляє, що можливим є крах глобальної торгівлі до 2020 року.

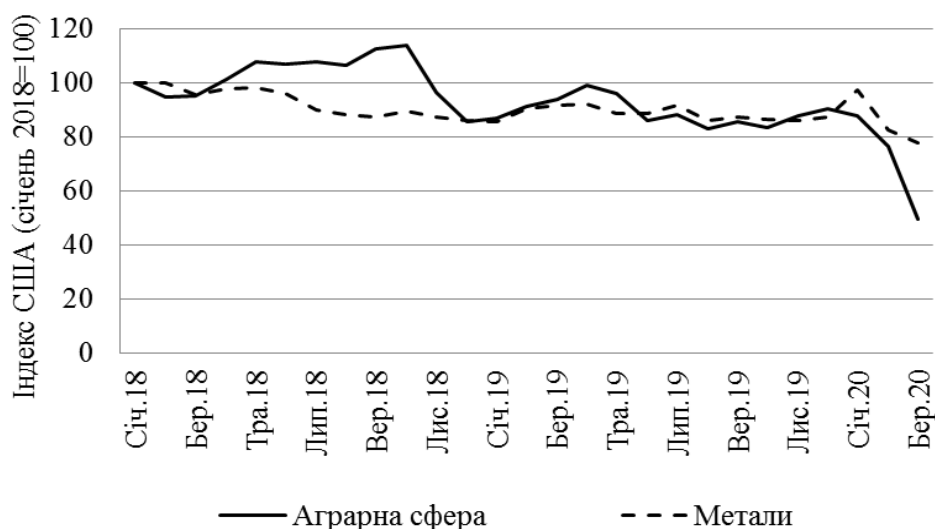
---

¹ Світовий банк прогнозує різке зниження грошових переказів. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/22/world-bank-predicts-sharpest-decline-of-remittances-in-recent-history> (дата звернення: 5.05.2020).

² Національний банк очікує на інфляцію 5-6% у 2020-2022 рр. та поживлення економіки після завершення карантину. НБУ. 30.04.2020. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-2022-rr-ta-rojvavlennya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantinu> (дата звернення: 6.05.2020).

³ David Goodman. World Economy Faces \$5 Trillion Hit That's Like Losing Japan. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-08/world-economy-faces-5-trillion-hit-that-is-like-losing-japan?sref=dDS68C20> (дата звернення: 14.05.2020).

Вплине на збалансований розвиток України на світовому ринку зміна цін на експортноорієнтовані товари та ресурси. Так, світові індекси цін на ресурси аграрної сфери та метали, 2018-березень¹ (рис. 2) у березні 2020 р. суттєво впали порівняно з відповідним періодом попереднього року.

Рис. 2. Світові індекси цін на ресурси аграрної сфери та метали, 2018-березень 2020

Країни мають надзвичайну ситуацію, яка пов'язана з пандемією COVID-19, та як наслідок, економічну кризу. Однак, не всі компанії зазнають зменшення прибутків чи вимушені будуть припинити свою діяльність. «Економічна правда» навела приклади компаній у світі та Україні, для яких пандемія стала початком стрімкого зростання². Узагальнимо інформацію у таблиці на прикладі деяких фірм США (табл. 4).

Zoom Video Communications. Кількість користувачів зросла з 10 млн до 200 млн за три місяці. Через введення у світі карантину кількість щоденних активних користувачів Zoom збільшилася з 10 млн у

¹ As the coronavirus pandemic worsened, commodity prices fell. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 4.05.2020).

² Некрасов В. Десять американських та українських компаній, які «піднімаються» на карантині, *Економічна правда*. 22.04.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/22/659639/> (дата звернення: 4.05.2020).

грудні 2019 року до 200 млн на початку квітня 2020 року¹. Генеральний директор Zoom Е.Юань заявив, що Zoom та інші цифрові комунікації використовують понад 90 тис шкіл у 20 країнах. Акції Zoom, які у 2019 р. після виходу на біржу коштували 36 дол, коштують у квітні 2020 р. 145 дол.

Таблиця 4. Компанії-лідери США за зростанням доходів, пов'язаних з пандемією Covid-19

Компанії	Активи, млрд дол	Дохід, млрд дол	Чистий дохід, млрд дол	Кількість працівників, тис осіб	Зміна показників діяльності
Zoom Video Communications, комунікаційні технології	1,2	0,622	0,021	2, 532	Кількість щоденних активних користувачів Zoom збільшилася з 10 млн у грудні 2019 року до 200 млн на початку квітня 2020 року
Amazon, електронна торгівля	225	280	11,6	798,0	Капітал засновника та голови Amazon за час пандемії коронавірусу зріс на 24 млрд дол до 138 млрд дол
Netflix, OTT (Over-The-Top Service)-платформа, провайдер медіа-послуг	34	20	1,8	6,7	Число платних користувачів у світі зросло в першому кварталі на 15,77 млн
Walmart, найбільша роздрібна мережа	236	523	14,8	2200,0	На 30.04.2020 р. створено 200 тис нових робочих місць

Amazon. Планує найняти додатково 100 тис. осіб. Статок власника компанії Д.Безоса під час пандемії зріс на 28 млрд дол². 14 квітня акції Amazon подорожчали на 5,3% і встановили новий історичний рекорд: 2 283 дол. Капіталізація компанії оцінюється 1,1 трлн дол.

Netflix. Найбільший у світі сервіс потокового відео У результаті капіталізація Netflix сягнула 187 млрд дол. Через суттєве зростання

¹ Zoom's daily active users jumped from 10 million to over 200 million in 3 months. URL: <https://venturebeat.com/2020/04/02/zooms-daily-active-users-jumped-from-10-million-to-over-200-million-in-3-months/> (дата звернення: 4.05.2020).

² Amazon CEO Jeff Bezos grows fortune by \$24bn amid coronavirus pandemic. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2020/apr/15/amazon-jeff-bezos-gains-24bn-coronavirus-pandemic#maincontent> (дата звернення: 4.05.2020).

кількості глядачів компанії довелося найняти 2 тис співробітників у відділ підтримки клієнтів¹.

Walmart. Найбільша у США роздрібна мережа 23 березня оголосила про плани найняти 150 тис працівників у штат і на неповний робочий день на всій території США. Охочі можуть отримати роботу і почати працювати всього за 24 години². А вже 30 квітня 2020 року на сайті компанії повідомила про створення 200 тис. робочих місць³.

Серед прибуткових⁴: компанії розробники комп'ютерних ігор Steam, мережа аптек CVS Pharmacy. Найбільша мережа аптек наймає 50 тис співробітників на неповний робочий день. У процесі найму CVS планує використовувати віртуальні ярмарки вакансій, співбесіди і тестові завдання.

Найбільші світові мережеві піцерії Papa John's, Domino's, Pizza Hut. наймають 60 тис співробітників, оскільки продажі їхньої продукції суттєво зросли в умовах карантину.

В Україні в умовах карантину працювали та отримували надприбутки великі торговельні мережі роздрібної торгівлі: «Розетка», будівельні супермаркети «Епіцентр», «Леруа Мерлен», поштові фірми: «Нова пошта», державна «Укрпошта». Кількість замовлень в інтернет-магазині «Епіцентра» з 12 березня, з початку карантину, збільшилася на 83% порівняно з попереднім місяцем. «Укрпошта» мала намір найняти 3 тис фахівців. Суттєво зросли продажі деяких товарів Rozetka. Так, обсяги продажів товарів для творчості зросли на 280%, на сухі сніданки, макарони, крупи, товари особистої гігієни, корми для тварин – на 200%. Зменшились продажі на: побутову техніку та електроніку – на 37%⁵.

---

¹ Netflix Worth More Than Disney After Streamer's Stock Hits All-Time High. URL: https://variety.com/2020/digital/news/netflix-shares-all-time-highs-disney-market-cap-1234581167/?fbclid=IwAR2_E0-e7ylnYLQRQymYLq2RncaSIhPPM5MQAVhyG8o3vc-2el6JhwBmOkvA (дата звернення: 2.05.2020).

² Walmart. URL: <https://corporate.walmart.com/newsroom/2020/03/23/some-good-news-walmart-is-hiring-across-the-supply-chain-including-in-distribution-and-fulfillment-centers> (дата звернення: 4.05.2020).

³ Там само.

⁴ Некрасов В. Десять американських та українських компаній, які «піднімаються» на карантині. *Економічна правда*. 22.04.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/22/659639/> (дата звернення: 4.05.2020).

⁵ Там само.

Епідемія коронавірусу (COVID-19) призвела до значної економічної кризи. Вплив економіки Китаю відчувається в усьому світі, оскільки країна має перевагу у світових потоках постачання товарів і послуг, фінансових і туристичних ринках. Аналітики зазначають, що, на сьогодні перспективи розвитку залишаються невизначеними, зокрема¹: відповідно, за прогнозами експертів, щорічний приріст світового ВВП у цілому до 2020 року впаде до 2,4 % порівняно із прогнозованими у 2019 році 2,9 %. Негативні очікування сповільнять розвиток в усіх економіках G20 до 2020 року, зокрема тих, що пов'язані з Китаєм. Поширення COVID-19 може поставити загрозу продовольчій безпеці.

Заходи державної підтримки населенню та підприємцям через поширення COVID-19 та введення карантину.

Карантин на території України був введений Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» з 12 березня 2020 р. Наступні постанови стосувались змін до Державного бюджету, виділення фінансових коштів на засоби медичного захисту. На жаль, рішення щодо вжиття заходів державної підтримки населенню та підприємцям були ухвалені лише через місяць після оголошення карантину. Зокрема, Постанови² від 15.04.-29.04.2020:

– «Про затвердження Порядку використання коштів фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками»;

– «Про утворення Антикризисового енергетичного штабу»;

– «Про внесення зміни до пункту 5 Порядку виплати одноразової грошової допомоги у зв'язку з негативними наслідками поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, у сумі 1000 гривень окремим категоріям населення»;

---

¹ Стадник М. Вплив COVID-19 на світову економіку. *Ліга: Закон*. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ002118?utm_source=buh.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=cons12?utm_source=buh.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_campaign=MSFO_block&_ga=2.86905880.1252601585.1588579124-425822685.1579628729 (дата звернення: 8.05.2020).

² Постанови Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npasearch> (дата звернення: 2.05.2020).

– «Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва»;

– «Про виділення коштів для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття»;

– «Про затвердження Порядку надання та повернення коштів, спрямованих на фінансування допомоги по частковому безробіттю на період карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

Уряд виділив кошти в сумі 1,6 млрд грн із фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 для надання допомоги на дітей фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування та належать до першої і другої групи платників єдиного податку, більшість з яких працює у сфері послуг¹. Таке рішення Уряду дасть можливість провести виплати допомоги на 414 тисяч дітей з 337 тисяч сімей фізичних осіб-підприємців.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціальної підтримки сімей з дітьми», яка була прийнята 22 квітня 2020 року, допомога на дітей фізичним особам-підприємцям, які належать до першої і другої групи платників єдиного податку, надаватиметься на кожну дитину до 10 річного віку у розмірі прожиткового мінімуму (для дітей віком до 6-ти років – 1 779 грн; для дітей віком від 6-ти до 10-ти років – 2 218 гривень). Виплату допомоги запроваджено на період карантину та на один місяць після дати його відміни.

У квітні 2020 р. Верховна Рада внесла зміни до держбюджету, збільшила дефіцит кошторису до 300 млрд грн., з 2,1% до 7,5% ВВП. Необхідність таких змін зумовлена насамперед переглядом макроекономічного прогнозу та необхідністю ужиття заходів для протидії поширення коронавірусу COVID-19, підтримки підприємництва і вразливих верств населення. Тимчасове збільшення дефіциту

---

¹ Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18584.html> (дата звернення: 11.05.2020).

бюджету не створить загроз для макрофінансової стабільності. Частину дефіциту планується покрити майбутнім траншем від МВФ та інших донорів, частину – запозиченнями уряду.

Допомога МВФ та ЄС.

Наприкінці квітня 2020 рада директорів Світового банку затвердила додаткове фінансування Україні розміром \$135 млн для проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі в людей», з яких \$35 млн спрямовуються на діяльність із протидії поширенню епідемії COVID-19.

Першого травня 2020 р. Рада директорів Світового банку прийняла рішення надання Україні \$150 млн для підтримки малозабезпечених у пандемію COVID-19¹ у межах проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України». Допомога призначена родинам із низьким рівнем доходу та на надання грантів на відкриття малого бізнесу за спільним з Міністерством соціальної політики проектом «Рука допомоги».

Рада ЄС погодила пропозицію Єврокомісії про надання 3 млрд євро макрофінансової допомоги 10 країнам з офіційно визнаною перспективою членства та країнам-сусідам на захист громадян та пом'якшення негативних соціально-економічних наслідків пандемії: Рада ЄС погодила пропозицію Єврокомісії про надання 3 млрд євро макрофінансової допомоги 10 країнам з офіційно визнаною перспективою членства та країнам-сусідам для допомоги у подоланні наслідків пандемії коронавірусу: Україні – 1,2 млрд євро, Грузії – 150 млн євро, Молдові – 100 млн євро, Боснії та Герцеговині – 250 млн євро, Йорданії – 200 млн євро, Тунісу – 600 млн євро та іншим². Кошти будуть доступні протягом 12 місяців та будуть надаватися двома частинами. Максимальний термін погашення кредиту – 15 років. Умови будуть прописані у меморандумах про взаєморозуміння між країнами-партнерами та Єврокомісією.

---

¹ Світовий банк схвалив надання Україні \$150 млн для підтримки малозабезпечених у пандемію COVID-19. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/659359.html> (дата звернення: 6.05.2020).

² Рада ЄС погодила виділення Україні 1,2 млрд євро позики для подолання наслідків епідемії. *Українська правда*. 5.05.2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/05/5/7109557/>. (дата звернення: 6.05.2020).

Фінанси та політика НБУ.

Передумови дають змогу пройти нинішню кризу з меншими втратами, ніж раніше, наполягають аналітики НБУ. З огляду на тривалий період макроекономічної стабільності у 2016-2019 роках Уряд та Національний банк мають можливість проводити стимулюючу політику та згладжувати негативні шоки. Українська економіка увійшла у світову економічну кризу, викликану пандемією коронавірусу, з більшим запасом міцності, ніж під час криз у 2008 та 2014 роках. Серед ключових здобутків – помірна інфляція, ефективна політика плаваючого курсоутворення та валютна лібералізація, помірний дефіцит поточного рахунку, значний обсяг міжнародних резервів, виважена фіскальна політика, а також реформовані банківський та енергетичний сектори, які раніше виступали каталізаторами криз¹.

У готельно-ресторанному бізнесі й авіаційному транспорті, на яких найвідчутніше позначилися карантинні обмеження, номінальні заробітні плати знизилися². В економічному огляді тижня НБУ за останній тиждень квітня 2020 р. зазначено, що очікування поліпшилися у підприємств переробної промисловості, торгівлі та імпортерів. Змін щодо зайнятості не очікує 85% опитаних підприємств.

Для проведення політики «дешевих» грошей НБУ з 24.04.2020 року знизив облікову ставку до 8% за прикладом Центральних банків інших держав, які знижують ключові ставки та впроваджують додаткові заходи монетарного стимулювання економік. За прогнозами НБУ обсяги імпорту товарів в Україну скоротяться суттєвіше за експорт. Негативні наслідки пандемії для нашого експорту будуть слабшими з огляду на збереження стабільного попиту на продовольство. Водночас зниження переказів від трудових мігрантів буде з надлишком компенсоване скороченням витрат українців на закордонні подорожі. Різні прогнозні показники дають уряд та НБУ.

---

¹ Національний банк очікує на інфляцію 5-6% у 2020-2022 рр. та поживлення економіки після завершення карантину. НБУ. 30.04.2020. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-2022-rr-ta-pojvavlennya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantinu> (дата звернення: 6.05.2020).

² Економічний огляд тижня. НБУ. 30.04.2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Weekly_economic_review_2020-04-30.pdf (дата звернення: 5.05.2020).

Уряд прогнозує зростання індексу споживчих цін в кінці 2020 року на 11,6%, а НБУ – лише на 6%.

НБУ прогнозує відновлення української економіки в другому півріччі 2020 року. Завдяки реформам у банківському та енергетичному секторах широкий дефіцит сектора загальнодержавного управління відносно ВВП залишатиметься суттєво меншим, ніж у попередні кризові періоди. Такими інструментами за інформацією Голови НБУ¹ Я.Смолія стануть:

- збільшення терміну надання рефінансування на щотижневих тендерах з 30 до 90 днів;
- розширення переліку прийнятної застави для залучення банками коштів за стандартними інструментами підтримання ліквідності;
- використання процентного свопу для мінімізації процентного ризику;
- запровадження довгострокових кредитів рефінансування на термін до п'яти років під плаваючу ставку та під таку ж заставу, що й тендерні позики.

Висновки і перспективи подальших розробок.

Основними чинниками, що впливають на збалансований розвиток України в економічній сфері є зовнішні та внутрішні чинники.

До зовнішніх чинників, що порушили збалансований розвиток України за останні 20 років належать: вплив світових фінансово-економічних криз: 2008 р., 2019 р.; російсько-українська війна на Сході України, розпочата Російською Федерацією у 2014 р. захопленням АРК Крим та частини території Донецької та Луганської областей; коливання світових цін на експортноорієнтовані для України товари та ресурси.

Одним з внутрішніх чинників нової економічної кризи в Україні, що розпочалась у 2019 році є неефективне державне управління. На початку 2020 року внутрішню кризу поглибила глобальна криза, що пов'язана з пандемією коронавірусної хвороби у світі. Це

---

¹ Щоквартальний інфляційний звіт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-2022-rr-ta-rojvavleniya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantinu> (дата звернення: 5.05.2020).

підтверджують макроекономічні показники України, які показали свої негативні тенденції: ВВП зменшується 2-й квартал поспіль, стрімко зростає рівень безробіття з квітня 2020 р., інфляція має помірний характер в цілому через політику плаваючого курсоутворення та валютної лібералізації НБУ, значний обсяг міжнародних резервів.

Карантинні обмеження суттєво вплинули на сектори економіки: авіаційний, залізничний транспорт, туризм, готельно-ресторанний бізнес. Ще одним з чинників, що вплинуть на економіку України в 2020 р. є перекази працівників-мігрантів, які мають вагому частку в обсязі ВВП. Оскільки обіцяні робочі місця не створюються, працівники вимушені знову повертатись до країн-працедавців, які створюють умови для іноземних працівників та сплачують значно більші кошти за працю ніж в Україні.

Вплине на збалансований розвиток України на світовому ринку зміна цін на експортноорієнтовані ресурси аграрної сфери та метали, які суттєво впали порівняно з відповідним періодом 2019 року. І, якщо ціни на продовольство у світі можуть зрости, що є вигідним для України, то зростання цін на метали не варто очікувати. Для деяких сфер пандемія стала початком зростання та отримання надприбутків, як то: комунікаційні технології, електронна торгівля, роздрібна торгівля, медіа-послуги, заклади харчування з онлайн замовленнями та суміжні фірми, що пов'язані з доставкою їжі додому.

Заходи державної підтримки населенню та підприємцям через поширення COVID-19 та введення карантину розробляються та реалізуються надзвичайно повільно. Додаткове фінансування Україні від МВФ та ЄС на діяльність із протидії поширенню епідемії COVID-19 не задовольнить всі потреби національної економіки у фінансових ресурсах. Під загрозою опинилась успішна реформа децентралізації, оскільки у місцевих громадах та регіонів забрано частину коштів на подолання кризи.

Управлінська сфера потребує залучення фахівців та прийняття ефективних рішень. У стратегії антикризового управління для досягнення збалансованого розвитку варто використати стимулювальну фіскальну політику для уповільнення розвитку кризових явищ, політику підтримки власного виробника, завершення реформи децентралізації, розвиток внутрішнього ринку. Напрямок

розвитку металургійної галузі та нових робочих місць на території України є створення нових підприємств, що суміжні до галузі, як то: аграрне машинобудування, електричне машинобудування (автобуси, трамваї). Значний приріст до ВВП може надати будівельна галузь за створення сприятливих державою умов оподаткування та кредитування. Розвиток фермерства на прикладі Польщі дозволить створити робочі місця та підтримати мале та середнє підприємництво.

Напрямом подальших досліджень має бути вивчення та аналіз впливу економічної кризи, що виникла через пандемію COVID-19 на початку 2020 р., на розвиток місцевих громад та регіонів.

1.4. State and regional environmental management in Ukraine: realities and prospects of development¹

Under current conditions of progressive growth of anthropogenic environmental pollution in Ukraine, the problem of forming an effective mechanism of environmental management at all levels of the hierarchy of environmental management - from the enterprise and the region to the national and global economy - remains particularly relevant.

Problems of state and regional management in the ecological sphere are being investigated by many Ukrainian and foreign scientists, among which there is O.Veklych, O. Garkushenko, O. Kashenko, L. Kozhushko, V. Mishchenko, L. Melnyk, I. Synyakevych, P. Skrypchuk, N. Pakhomova, A. Endres, K. Richter and others. However, their scientific research requires further development, methodology refinement and adaptation to present day realities of environmental management.

Unsolved parts of the general problem address further study and improvement of specific environmental management tools at both state and regional levels, taking into account their specific socio-economic and environmental characteristics.

The purpose of this work is to analyze the problems and prospects of development of national and regional environmental management as well as to develop proposals for the improvement of individual financial

---

¹ Автори підрозділу: A. Rozmaryna, S. Kolontai, Odessa State Environmental University; A. Petrashevskya, N. Minich, Odessa National A.S. Popov Academy of Telecommunications.